

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «**Кризова психологія**»
обов'язкових компонент освітньої програми
другого (магістерського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.23 №7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету
Протокол від 25.08.23 р. №7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.23 №7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
Протокол від 15.08.2022 №8.

Розробник:

доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук,
доцент Жданова І.В.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри педагогіки та психології Харківської державної академії фізичної культури, кандидат психологічних наук, доцент Павлик О. М.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Шиліна А.А.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем - 7	05 Соціальні та поведінкові науки; 053 «Психологія»; другий (магістерський) рівень вищої освіти	Навчальний курс 1 Семестр 1 Види контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання Лекції – 26; Семінарські заняття – 10; Практичні заняття – 16; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота – 68; Індивідуальні завдання: Курсова робота – ; Реферати –	заочна форма навчання Лекції – 14; Семінарські заняття – 4; Практичні заняття – 8; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота - 94; Індивідуальні завдання: Курсова робота – ; Реферати –	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Кризова психологія» - формування у здобувачів вищої освіти всебічного та адекватного уявлення про теоретичні підходи кризової психології, кризові події та їх психологічні наслідки у житті людини, оволодіння основними методами психологічної діагностики травматичних станів, стратегіями та методами психологічної допомоги людині у кризовій і посткризовій ситуації життєвого шляху.

Завдання навчальної дисципліни «Кризова психологія»: ознайомлення з теоретичними підходами кризової психології, кризовими подіями та їх психологічними наслідками у житті людини; вивчення психологічних механізмів та закономірностей протікання криз та їх різновидів; оволодіння основними методами психологічної діагностики травматичних станів; оволодіння стратегіями та методами психологічної допомоги людині у кризовій і посткризовій ситуації життєвого шляху.

Міждисциплінарні зв'язки: вихідна.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати: поняття та ознаки кризи, кризової події, ситуації, їх види; основні характеристики критичних ситуацій, їх різновиди, особливості прояву, вплив на особистість; основні закономірності переживання кризової події, суть кризового стану; нормативні кризи розвитку, їх ознаки,

закономірності протікання та подолання; травматичні кризи, їх особливості, закономірності протікання та подолання; кризи втрати, їх психологічні особливості; основні програми та методи психологічної допомоги у кризових ситуаціях;

вміти: визначати особливості прояву дії різноманітних критичних ситуацій; проводити психологічну діагностику кризових станів та ПТСР; надавати екстрену психологічну допомогу людям в гострому стресовому стані; розробляти програми надання психологічної допомоги людям, які знаходяться у кризових станах; використовувати основні психокорекційні та психотерапевтичні техніки при наданні психологічної допомоги людині у кризовій і посткризовій ситуації життєвого шляху.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	І. Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог..	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК2	Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
	ЗК3	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
	ЗК4	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми
	ЗК5	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
	ЗК6	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
	ЗК7	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК1	Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики..
	СК4	Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік

	СК5	Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
	СК7	Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності
	СК-8	Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію
	СК9	Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
	СК11	Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях
Програмні результати навчання		
ПР1.	Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	
ПР5.	Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	
ПР6.	Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	
ПР8.	Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.	
ПР9.	Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.	
ПР10.	Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	
ПР11.	Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. Кризова психологія як наукова дисципліна.

Історія виникнення та розвитку кризової психології. Предмет та завдання кризової психології. Методи кризової психології. Місце кризової психології в системі наукового знання та психологічної практики.

Основні поняття кризової психології: криза, кризова ситуація, кризова подія, кризовий стан, переживання. Основні емоцій та почуття у кризі. Схема аналізу кризи. Фази кризи. Типологія криз.

ТЕМА № 2. Кризи розвитку, їх психологічна сутність.

Поняття нормативної кризи (розвитку), її особливості, ознаки, види. Вікові кризи психічного та особистісного розвитку. Нормативні кризи професійного становлення особистості та їх подолання. Нормативні кризи розвитку сім'ї як соціальної групи.

Екзистенційні кризи. Свобода, смерть, ізоляція, сенс та його відсутність як предмет екзистенційних криз. Переживання і подолання екзистенційних криз. Логотерапевтичний підхід у кризовій психології. Екзистенційна психотерапія.

ТЕМА № 3. Травматичні кризи.

Поняття травматичної кризи. Травматичні ситуації: поняття, класифікації, ознаки. Фактори та механізми впливу травмуючої ситуації. Травматичні ситуації першого та другого типів.

Поняття стресу, травматичного стресу. Поняття та ознаки психічної травми. Психофізіологія травми. Розвиток уявлень про психічну травму у психології.

Етапи реакції на травму. Гостра реакція на стрес. Гострий стресовий розлад. ПТСР. Соціальні реакції на стрес. Психологічна резильєнтність. Салютогенний підхід до травми. Психологічні наслідки психічної травми. Вторинна психічна травма. Непряме постратматичне зростання. Діти та війна.

ТЕМА № 4. Посттравматичні стресові розлади (ПТСР).

Поняття посттравматичного стресового розладу. Історія наукових поглядів на ПТСР. Теоретичні моделі ПТСР. Фактори ризику ПТСР. Діагностичні критерії ПТСР. Методи психологічної діагностики ПТСР. Епідеміологія, етіологія та психологічна враженість при ПТСР. Дисоціація та ПТСР.

ТЕМА № 5. Психологічна допомога при травматичних кризах.

Мета та завдання кризової психологічної допомоги. Принципи та рівні надання кризової психологічної допомоги.

Психоедукація при роботі з кризовими клієнтами.

Поняття кризової інтервенції. Екстрена психологічна допомога людям в гострому стресовому стані. Психологічний дебрифінг: мета, завдання, організація, структура. Аутодебрифінг. Модель ВІВО.

Методи стабілізації психічних станів особистості. Копінг-поведінка, її сутність. BASIC-Ph. Проблема ефективності психологічного подолання. Відновлення безперервності життя.

Зниження впливу травматичної події на якість життя. Протокол TID.

Травмоорієнтовані методи психологічної допомоги. КБТ. Терапія травми Пітера Левіна. Метод ДПРО (Десенсибілізація та переробка за допомогою рухів очей) Шапіро. TRE-вправи Девіда Берсели. Техніки нервово-м'язової релаксації. Техніка послаблення травмуючого інциденту.

ТЕМА № 6. Кризи втрати, їх подолання.

Поняття «кризи втрати», її різновиди та ознаки. Неоднозначна втрата: поняття, види, ознаки, особливості.

Поняття горя. Прояви, стадії та задачі горя. Нормальне та патологічне горе. Горе втрати як процес. Нетипові симптоми горя.

Психологічна допомога на стадії шоків реакції на втрату. Психологічна допомога на стадії гострого горя. Психологічна допомога на стадії відновлення. Загальна характеристика методу «група підтримки». Кризове телефонне консультування..

Психологічна допомога паліативним хворим.

ТЕМА №7. «Суїцидальні кризи та їх подолання»

Суїцидальна поведінка як форма кризового реагування. Індикатори суїцидального ризику. Ситуаційні індикатори суїцидального ризику. Когнітивні індикатори суїцидального ризику. Поведінкові індикатори суїцидального ризику. Емоційні індикатори суїцидального ризику. Антисуїцидальні чинники.

Загальні принципи психологічної допомоги суїцидальним клієнтам. Консультування суїцидальних клієнтів. План антисуїцидальної безпеки.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1: «Кризова психологія як наукова дисципліна».	12	4	2	-	-	8	
Тема №2: «Кризи розвитку, їх психологічна сутність».	18	4	2	2	-	8	
Тема № 3: «Травматичні кризи»	18	4	2	-	-	12	
Тема № 4: «Посттравматичні стресові розлади»	18	2	2	2	-	10	
Тема № 5: «Психологічна допомога при травматичних кризах»	26	6	-	6	-	14	
Тема № 6: «Кризи втрати та їх подолання».	18	4	2	4	-	8	
Тема №7: «Суїцидальні кризи та їх подолання»	12	2	-	2	-	8	
Всього за семестр	120	26	10	16	-	68	екзамен

2.

**4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1: «Кризова психологія як наука».	15	2	1	-	-	12	
Тема №2: «Кризи розвитку, їх психологічна сутність».	18	2	1	1	-	14	
Тема № 3: «Травматичні кризи»	15	2	1	-	-	12	
Тема № 4: «Посттравматичні стресові розлади»	15	2	-	1	-	12	
Тема № 5: «Психологічна допомога при травматичних кризах»	24	2	-	4	-	18	
Тема № 6: «Кризи втрати та їх подолання».	18	2	-	2	-	14	
Тема №7: «Суїцидальні кризи та їх подолання»	15	2	1	-	-	12	
Всього за семестр	120	14	4	8	-	94	екзамен

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента		Література:
Тема № 1. Кризова психологія як наука.		
	1.Зробити конспект теми за наступними питаннями: 1. Історія виникнення та розвитку кризової психології. 2. Предмет та завдання кризової психології. 3. Методи кризової психології. 4. Місце кризової психології в системі наукового знання та психологічної практики. 5. Опрацювати з опорою на конспект лекцій поняття криза, кризова ситуація, кризова подія, кризовий стан, переживання. 6. Типологія криз. 4. Визначити поняття «життєвий шлях» та «життєва ситуація» за Л.Бурлачуком, О.Коржовою («Психологія життєвих ситуацій»). 5. Підготувати реферати за темами: а) Типи переживань за Ф.Е.Василюком. б) Класифікація криз та травмуючих ситуацій за Титаренко.	1, 2, 3, 6, 23, 29
Тема № 2. Кризи розвитку, їх психологічна сутність		
	1.Зробити конспект теми за наступними питаннями: 1. Поняття кризи розвитку, її особливості, ознаки, види. 2. Вікові кризи психічного та особистісного розвитку. 3. Нормативні кризи професійного становлення особистості та їх подолання. 4. Кризи розвитку сім'ї як соціальної групи, їх подолання. 5. Екзистенційні кризи. 6. Логотерапевтичний підхід у кризовій психології. 2.Підготувати реферати - доповіді на теми: а)«Кризи розвитку організації, кризовий менеджмент», б)«Кризи розвитку великих соціальних груп», в)«Вікові кризи за Е.Еріксоном», г) «Кризи психосексуального розвитку особистості». 3. Підготувати цільові виступи по книзі «Екзистенційна психотерапія» (за І.Яломом): 4. Виписати основні техніки логотерапії за В.Франклом, навести приклади.	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 13, 14, 17, 23, 25, 26.
Тема № 3: «Травматичні кризи».		
	1.Зробити конспект теми за наступними питаннями:	3, 4, 10, 14, 16,

	1. Поняття травматичної кризи. 2. Травматичні ситуації: поняття, класифікації, ознаки, наслідки. 3. Поняття стресу, травматичного стресу. 4. Поняття та ознаки психічної травми. 5. Психофізіологія травми. 6. Гостра реакція на стрес. 7. Гострий стресовий розлад. 8. Психологічна резилентність. 9. Салютогенний підхід до травми. 10. Психологічні наслідки психічної травми. 11. Вторинна травматизація 12. Непряме посттравматичне зростання. 2. Підготувати реферати на теми: а) Розвиток уявлень про психічну травму у психології б) Тероризм та його психологічні наслідки. в) Військові дії як травматична подія. г) Домашнє (сімейне) насильство. д) Насильство над дітьми. е) Сексуальне насильство. 3. Підготувати міні-дповіді на теми: а) Соціальний підхід до розуміння психічної травми. б) Умовно-рефлекторний підхід до розуміння психічної травми. в) Психофізіологічний підхід до розуміння психічної травми. г) Психоаналітичний підхід до розуміння психічної травми. д) Когнітивний підхід до розуміння психічної травми. е) Багатофакторні моделі психічної травми. ж) Модель механізму психічної травми як процесу переживання події.	17, 19, 24
Тема № 4: «Посттравматичні стресові розлади».		
	1. Зробити конспект теми за наступними питаннями: 1. Поняття ПТСР. 2. Теоретичні моделі ПТСР. 3. Діагностичні критерії та фактори ризику ПТСР. 4. Методи психологічної діагностики ПТСР. 5. Епідеміологія, етіологія та патогенез ПТСР. 6. Дисоціація та ПТСР. 2. Підготувати доповідь на тему: «Діагностика кризи за допомогою інтерв'ю». 3. Підготувати реферати на тему: 1. Історія наукових поглядів на ПТСР.	2, 3, 6, 14, 16, 17, 20, 24.
Тема № 5: «Психологічна допомога при травматичних кризах»		

	1. <i>Зробити конспект теми за наступними питаннями:</i> 1. Мета та завдання психологічної допомоги при травматичних кризах. 2. Принципи надання психологічної допомоги при травматичних кризах. 3. Поняття кризової інтервенції. 4. Екстрена психологічна допомога людям в гострому стресовому стані. 5. Психологічний дебрифінг: мета, завдання, організація, структура. 6. Психологічне подолання, оцінка його ефективності. 7. Методи стабілізації психічних станів. 8. Відновлення безперервності життя. 9. Зниження впливу травматичної події на якість життя. Протокол TID. 10. КБТ. 11. Терапія травми Пітера Левіна 12. Метод ДПРО (Десенсибілізація та переробка за допомогою рухів очей) Шапіро. 13. Техніки нервово-м'язової релаксації. 2. <i>Законспектувати</i> : цілі та форми роботи, основні техніки когнітивно-поведінкової, раціонально-емоційної терапії, символ драми при наданні психологічної допомоги клієнтам, які зазнали травми. 3. Виконати психологічні техніки подолання травмуючих ситуацій. Когнітивні механізми пристосування до загрозливих подій. Техніка послаблення травмуючого інциденту. Пролонговане поринання в уявленні. Когнітивне переструктурування. 4. <i>Підготувати реферати:</i> а) Психологічна просвіта при роботі з кризовими клієнтами. б) Терапія травми методом системних розміщень за Францем Рупертом. в). Енергетична терапія Фреда Галло. г) Психодинамічно - імажинативна терапія Л.Редеман. д) Бодинаміка Лісбет Марчер. є) Застосування НЛП у допомозі клієнтам, які зазнали травматичну кризу.	3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20
Тема № 6: «Кризи втрати та їх подолання»		

	<i>1.Зробити конспект теми за наступними питаннями:</i> 1. Поняття «кризи втрати», її різновиди та ознаки. 2. Неоднозначна втрата: поняття, види, ознаки, особливості. 3. Поняття, прояви, стадії та задачі горя. 4. Нормальне та патологічне горе. Нетипові симптоми горя. 5. Горе втрати як процес. 6. Психологічна допомога на стадії шокової реакції на втрату. 7. Психологічна допомога на стадії гострого горя. 8. Психологічна допомога на стадії відновлення. 9. Кризове телефонне консультування. 10 Психологічна допомога паліативним хворим. <i>2. Виконати завдання:</i> Опрацювати техніки пробачення та прощення: медитації пробачення, написання прощальних листів тощо. <i>3. Підготувати реферати:</i> а) «Психологічна допомога дитині, яка пережила горе». б) «Психодраматичний підхід у допомозі клієнтам, які зазнали кризи». в) «Позитивна психотерапія як засіб допомоги кризовим клієнтам». г) «Сімейна психотерапія при кризах втрати». д) «Гештальт-підхід до надання психологічної допомоги кризовим клієнтам».	3, 4, 5, 7, 10, 12, 15, 16, 18, 19, 28, 30
Тема № 7: «Суїцидальні кризи та їх подолання»		
	<i>1.Зробити конспект теми за наступними питаннями:</i> 1. Суїцидальна поведінка як форма кризового реагування. 2. Ситуаційні індикатори суїцидального ризику. 3. Когнітивні індикатори суїцидального ризику. 4. Поведінкові індикатори суїцидального ризику. 5. Емоційні індикатори суїцидального ризику. 6. Антисуїцидальні чинники. 7. Психологічна допомога суїцидентам. <i>2.Підготувати реферати на теми:</i> а) «Методи визначення суїцидального ризику». б) «Консультування суїцидальних клієнтів». в) «Психологічне консультування осіб, які уціліли після самогубства».	2, 3, 5, 6, 7, 16, 19, 21, 23, 24, 27.

5. Індивідуальні завдання

5.2. Теми рефератів

Не передбачено

5.1.2. Теми курсових робіт

Не передбачено

5.1.3. Теми наукових робіт

Не передбачено

6. Методи навчання

Навчання з дисципліни проходить у формі: лекцій, семінарських занять, а також самостійної та індивідуальної роботи.

- конспектування лекцій та самостійне опрацювання лекційного матеріалу за власним конспектом лекцій;
- підготовка до семінарських занять;
- вирішення творчих практичних завдань;
- частково-пошуковий метод;
- метод наукового порівняння;
- метод проектів у формі індивідуальних/групових навчальних проектів;
- інтерактивний метод роботи в малих групах.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення: наукової літератури за темою та підготовка відповідей на додаткові питання.

Індивідуальна робота передбачає виконання наукових робіт у вигляді міні досліджень.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Контрольні питання, що виносяться на екзамен:

1. Історія виникнення та розвитку кризової психології.
2. Предмет, завдання та методи кризової психології.
3. Основні поняття кризової психології: криза, кризова ситуація.
4. Емоції та почуття у кризовому стані.
5. Поняття та типи переживання.
6. Поняття кризи розвитку, її особливості, ознаки, види.
7. Вікові кризи психічного та особистісного розвитку.
8. Нормативні кризи професійного становлення особистості та їх подолання.
9. Кризи розвитку сім'ї як соціальної групи.
10. Екзистенціальні кризи.
11. Переживання і подолання екзистенційних криз.
12. Екзистенційна психотерапія.

13. Логотерапевтичний підхід у кризовій психології.
14. Поняття травматичної кризи.
15. Травматичні ситуації: поняття, класифікації, ознаки.
16. Поняття стресу, травматичного стресу.
17. Психофізіологія травми.
18. Психічна травма: поняття та ознаки..
19. Етапи реакції на травму.
20. Психологічні наслідки психічної травми. Вторинна психічна травма.
21. Поняття та теоретичні моделі ПТСР.
22. Діагностичні критерії та методи психологічної діагностики ПТСР.
23. Екстрена психологічна допомога людям у гострому стресовому стані.
24. Психологічний дебрифінг: мета, завдання, організація, структура.
25. Психоедукація у роботі з кризовими клієнтами.
26. Психологічна резильєнтність. Салютогенний підхід до травми.
27. Методи стабілізації психічних станів особистості.
28. Зниження впливу травматичної події на якість життя. Протокол TID.
29. Відновлення безперервності життя.
30. Копінг-поведінка, її сутність.
31. BASIC-Ph
32. Травмоорієнтовані методи психологічної допомоги.
33. Когнітивно-поведінкова терапія.
34. Терапія травми Пітера Левіна.
35. Метод ДПРО (Десенсибілізація та переробка за допомогою рухів очей) Шапіро.
36. Техніки нервово-м'язової релаксації та м'язової релаксації з візуалізацією.
37. Техніка послаблення травмуючого інциденту.
38. Поняття «кризи втрати», її різновиди та ознаки.
39. Неоднозначна втрата: поняття, види, ознаки, особливості
40. Поняття, прояви, стадії та задачі горя.
41. Нормальне та патологічне горе. Нетипові симптоми горя.
42. Горе втрати як процес.
43. Психологічна допомога на різних стадіях горя втрати.
44. Загальна характеристика методу «група підтримки».
45. Кризове телефонне консультування.
46. Психологічна допомога паліативним хворим.
47. Суїцидальна поведінка як форма кризового реагування.
48. Індикатори суїцидального ризику.
49. Загальні принципи психологічної допомоги суїцидальним клієнтам.
50. Консультування суїцидальних клієнтів.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль передбачає накопичення балів до індивідуального рейтингу здобувача за відповідним навчальним курсом. Максимальна кількість балів, які здобувач може накопичити за результатами поточного контролю – 50.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- якості та активності роботи здобувача на лекційних заняттях;
- якості та активності роботи здобувача на семінарських та/або практичних заняттях;
- якості виконання завдань у межах самостійної роботи.

При визначенні поточної успішності здобувачів враховуються якість видів робіт, виконуваних ними: під час аудиторних заняттях; в межах самостійної роботи; як індивідуальних завдань; під час контрольних робіт. Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Окрім того, враховується ініціативність та активність здобувачів, що вони проявляють під час аудиторних занять.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах. Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту або заліку. Максимальна кількість балів, отриманих на іспиті або заліку – 50.

Для обліку сукупного результату підсумкового контролю використовується загальна кількість балів, отриманих здобувачем за результатами поточного контролю (протягом семестру), до якої додається кількість балів, отриманих за результатами іспиту або заліку.

Результати підсумкового контролю відображуються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** У разі, якщо здобувач не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Здобувач вищої освіти має право на визнання результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті, які поширюється на дисципліни обов'язкової та вибіркової компонент, що за тематикою та змістом відповідають як навчальній дисципліні загалом, так і її окремим розділам, темам, індивідуальним завданням (курсова робота, контрольна робота тощо), які передбачені робочою програмою (силабусом) конкретної навчальної дисципліни. (Див. нормативний документ «Положення про порядок визнання в Харківському національному університеті внутрішніх справ результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або

інформальній освіті» URL:
http://univd.edu.ua/files/generaldocs/non_formal_education.pdf).

Умови визначення навчального рейтингу здобувача, а також вимоги і критерії оцінювання деталізовані нижче.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ						
Види роботи	Кількість		Максимум балів за 1 вид роботи		Разом	
	Денна форма	Заочна форма	Денна форма	Заочна форма	Денна форма	Заочна форма
Робота на лекційному занятті	13	7	1	2	13	14
Робота на семінарському занятті	5	2	2	3	1	6
Робота на практичному занятті	8	4	2	3	16	12
Проміжне тестування	5	6	2,2	3	11	18
Підсумковий контроль (залік)	1	1	50	50	50	50
Разом:					100	

ВИМОГИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ		
Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Робота на лекційному занятті	1/ 2 або 3	Здобувач присутній на лекції, демонструє уважність, зацікавленість, веде конспект лекції, не відволікаються від ходу лекції на сторонні справи, приймає участь у дискусії.
	0	Здобувач не проявляє активності на занятті.
Робота на семінарському занятті	2/ 3	Здобувач гарно володіє матеріалом лекційного заняття, при підготовці до заняття використував не тільки лекційний матеріал, а й додаткову літературу за навчальною дисципліною; під час заняття проявляє високу активність, розгорнуто і обґрунтовано відповідає на поточні та додаткові запитання викладача, бере участь у дискусіях. Здобувач виконав самостійне завдання якісно та у повному обсязі, правильно відповів на питання по теми завдання.. Здобувач гарно підготував реферат та доповідь за зазначеною темою з дотриманням правил академічної доброчесності, відповів на всі питання за темою реферату
	1/2 або 1	Здобувач не проявляє високої активності під час заняття, втім демонструє уважність і не відволікався від ходу заняття на сторонні справи; на питання

		викладача відповідає добре, але не у повному обсязі або з незначними помилками. Здобувач на середньому рівні підготував реферат за зазначеною темою, дотримувався правил академічної доброчесності, доповідь - із значною прив'язкою до тексту реферату, є неточності у відповідях на питання за темою реферату. Здобувач виконав самостійне завдання або не у повному обсязі, або є певні неточності, незначні помилки.
	0	Здобувач не проявляє активності на занятті, не бере участь у передбачуваних змістом цього заняття видах робіт, ідповіді на питання викладача містять суттєві помилки. . Завдання для самостійної роботи не виконано або виконано не правильно. Реферат не розкриває тему, є порушення правил академічної доброчесності.
Робота на практичному занятті.	2/3	Здобувач правильно та у повному обсязі виконав всі практичні завдання, оформив їх згідно з вимогами, може відповісти на питання щодо змісту та техніки виконання практичного завдання.
	1/ 2 або 1	Здобувач виконав на середньому рівні або не всі практичні завдання, оформив їх згідно з вимогами, може відповісти з незначними помилками на питання щодо змісту та техніки виконання практичного завдання.
	0	Здобувач не виконав або неправильно виконав практичні завдання за темою.
Тестування за темою	2,2/3	Проміжне тестування включає в себе питання, раніше обговоренні на семінарських заняттях і складається з 10 тестових питань з варіантами відповідей. <i>Здобувач правильно відповів на 8-10 тестових завдань.</i>
	1/2	Здобувач правильно відповів на 6-7 тестових завдань.
	0	Здобувач дав правильні відповіді на 5 і менше тестових завдань
Підсумкове тестування (екзамен)	1- 50	Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками.
80-84			
75 – 79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками.
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
65-69			
60-64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінена числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, потрібні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконана, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21-40			
1–20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєний, потрібні практичні навички роботи несформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Байєр О. О. Життєві кризи особистості : навчальний посібник. Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с.
2. Життєві кризи особистості : наук. метод. посіб. : у 2 ч. / Ін-т змісту і методів навчання; В. М. Доній, Г. М. Несек, Л. В. Сохань [та ін.]. К. : ІЗМН 1998. Ч. 1 : Психологія життєвих криз особистості. 356 с.
3. Кризова психологія: Навчальний посібник. За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Х.: НУЦЗУ, 2010. 401 с.
4. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. К. , 2012. 275 с.
5. Титаренко Т.М. Кризове психологічне консультування. Київ : Плавник, 2004. 96 с.

Допоміжна

6. Булах І.С. Психологія життєвих криз особистості : навчальний посібник. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 110 с.
7. Варбан Є. О. Психодіагностика стратегій подолання критичних життєвих ситуацій : деякі підходи та методи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія № 12, Психологічні науки. К., 2007. № 17 (41), ч. 2. С. 177–182.
8. Горецька О.В., Сердюк Н. Психологія сім'ї : навчальний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія», «Початкова освіта». Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. – 216 с.
9. Гоцуляк Н.Є. Психологічна травма: аналіз та шляхи її подолання. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?
10. Жданова І.В., Шахова О.Г. Психологічні аспекти проблеми неоднозначної втрати. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України* : тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф., 28 травня 2021 р. Харків : НА НГУ. 2021. С. 233-236.
11. Жданова І.В. Психотехніки надання екстреної психологічної допомоги працівниками поліції. *Психологія у професійній діяльності поліції*: навч. посіб. / [О.О. Євдокімова, І. В. Жданова, Д.В.Швець та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2018. С.342 -349.
12. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях К. : Педагогічна думка, 2016. 219 с
13. Злобіна О. Г., Тихонович В.О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. К.: Стислос, 2001. 238 с

14. Кацавець Р.С. Вікова психологія: навч.посібник К.: Алерта, 2019. 112с.
(<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=be5203f4b34bd335a58fdc62ad20d02d>)
(https://dakor.kiev.ua/wp-content/uploads/kacavec_vikova_psihologiya_zmist.pdf)
15. Кирилюк І. Дитяче горе. Як допомогти дитині пережити втрату? *Психолог дошкілля*. 2010. №3 С.3-7.
16. Коен Д., Маннаріно Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, які пережили травму та втрату. Львів : Свічадо, 2016. 264 с.
17. Кузнєцов М.А., Хомуленко Т.Б., Фоменко К.І., Шаповалова В.С. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: [колективна монографія] / За ред. С. Максименка, М. Кузікової, В. Зливкова. Книга 2. Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.
18. Луппо С. Стратегії подолання психічної травми. *Соціальна психологія*. 2004. № 5 (7). С. 25–35.
19. Максименко С.Д., Шевченко Н.Ф. Психологічна допомога тяжким соматичним хворим : навч. посіб. Київ : Ін-т психології імені Г.С. Костюка; Ніжин : Міланік, 2007. 115 с.
20. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій та надання психологічної допомоги : методичні рекомендації. Миколаїв: Іліон, 2016. 224 с.
21. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / Пер. з англ. Д. Бусько; наук. ред. К. Явна. Львів : Вид-во Українського католицького університету : Свічадо, 2014. 120 с.
22. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Загальна редакція: Н. Пророк. Київ, 2018. 208 с.
23. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.
24. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упор. : Д. Романовська, О. Ілащук. Чернівці : Технодрук, 2014. 133 с.
25. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник / за заг. ред. О. Цільмак. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с.
26. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О.В. Вікова психологія : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2018. 375 с.
27. Психологія суїцидальної поведінки. Посібник. За заг. редакцією О. В. Тімченко. Вид-во УЦЗ України. Харків, 2007, 129 с.
28. Титаренко Т. Життєві кризи: технології консультування. Київ : Главник, 2007. 144 с.
29. Черезова І.О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний

- посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с.
30. Шрамко О. Втрата близької людини: «неправильні слова». *Практичний психолог: дитячий садок*. 2013. № 8. С. 51–55.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

- 31.Офіційний веб-сайт Державної служби з надзвичайних ситуацій. Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>
- 32.Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України <https://mon.gov.ua/ua>
- 33.Офіційний сайт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти <https://naqa.gov.ua/>
- 34.Пошукова система Google Академія - <http://scholar.google.com>
- 35.Пошукова система Scirus <https://www.elsevier.com/>
- 36.Пошукова система DOAJ <https://www.doaj.org/>
- 37.Сайт «Brain Maps» - <http://brain-maps.org/>
- 38.Сайт <http://clinicpsy.ucoz.ru/index/0-41>
- 39.Система пошуку наукової інформації у відкритих архівах України (SSM) <https://oai.org.ua/>
- 40.Електронна бібліотека Наукова періодика України <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>